

6. Trh práce

Růst zaměstnanosti i pokles nezaměstnanosti se v mezikvartálním vyjádření ve 3. čtvrtletí zastavily.

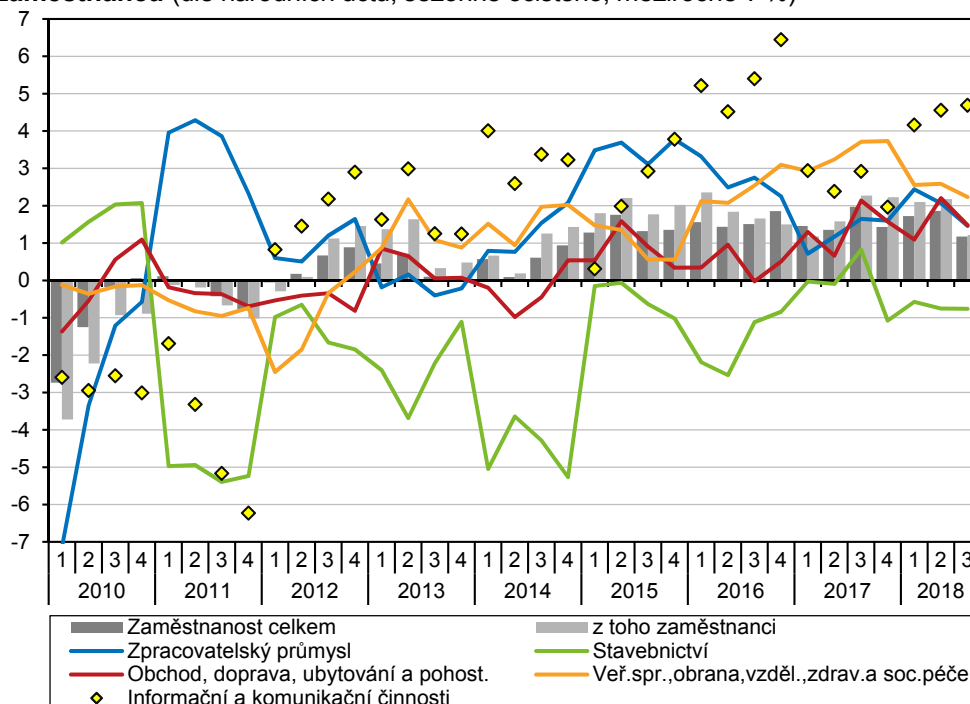
Role nedostatku pracovní síly jako bariéry růstu podniků nadále sílí, nejvíce ve stavebnictví.

Podniky v průběhu roku postupně částečně korigovaly svá vysoká očekávání směrem ke střídavějšímu růstu zaměstnanosti.

Některé relevantní ukazatele naznačovaly, že tuzemský trh práce se v první polovině roku 2018 patrně dotkl svého vrcholu. Zatímco v 1. i 2. čtvrtletí počet pracovníků¹ v ekonomice mezičtvrtletně rostl o 0,6 %, ve 3. čtvrtletí již stagnoval. V letním období se rovněž zastavil pokles sezónně očištěné obecné míry nezaměstnanosti. Tento vývoj byl z velké části ovlivněn vyčerpáním snadno dosažitelných rezerv disponibilní pracovní síly, resp. nasátím drtivé většiny práceschopných lidí z řad nezaměstnaných na pracovní trh. Z části mohl souviset také se zpomalením v EU².

Přestože celkový počet pracovníků dosáhl ve 2. i 3. čtvrtletí 5,43 mil. osob a byl nejvyšší v historii samostatné ČR, silné napětí na trhu práce dále přetrvávalo. Podíl podniků pociťujících současný nedostatek volné pracovní síly jako bariéru svého růstu se ve všech hlavních odvětvích ekonomiky zvyšoval a dosáhl historických maxim. To se nejcitelněji projevilo ve stavebnictví, kde výrazné letošní oživení poptávky po pracovní síle souviselo se silícími veřejnými i soukromými investicemi. Na počátku 4. čtvrtletí 2018 považovalo nedostatek pracovní síly za bariéru růstu již 40 % stavebních podniků (o rok dříve 22 %). V průmyslu činil letos obdobný podíl 45 %, ve vybraných službách³ 19 %. Zejména průmyslové podniky problému nedostatku pracovníků do jisté míry už přivyklý (ten jen s mírně nižší intenzitou než v současnosti přetrvává již od poloviny loňského roku) a více se zaměřily na zvyšování produktivity práce (mj. i formou investic do ICT). Situaci tuzemského průmyslu navíc ovlivňují i mírně se zhoršující vyhlídky hospodářského růstu globální i evropské ekonomiky spojené mj. i s narůstajícím napětím v transatlantických obchodních vztazích. Krátkodobá očekávání vývoje zaměstnanosti ve většině hlavních odvětví ekonomiky ČR byla na vrcholu na počátku letošního roku, od té doby se snižují (s výjimkou stavebnictví, kde nadále narůstají).

Graf č. 15 Počet zaměstnaných ve vybraných odvětvích a celkový počet zaměstnanců (dle národních účtů, sezónně očištěno, meziročně v %)

Zdroj: ČSÚ (národní účty)

¹ Pokud není uvedeno jinak, jsou v této kapitole údaje o zaměstnanosti uvedeny v pojetí národních účtů v očištění o sezónní vlivy.

² Počet zaměstnaných se ve 3. čtvrtletí 2018 ve srovnání s předešlým kvartálem v EU navýšil o 0,2 %. Jednalo se o nejslabší mezičtvrtletní tempo od konce roku 2014. Podobné tendence byly patrné i v uskupení eurozóny.

³ Mimo obchod a veřejné služby (veřejná správa, obrana, školství, zdravotnictví, kultura).

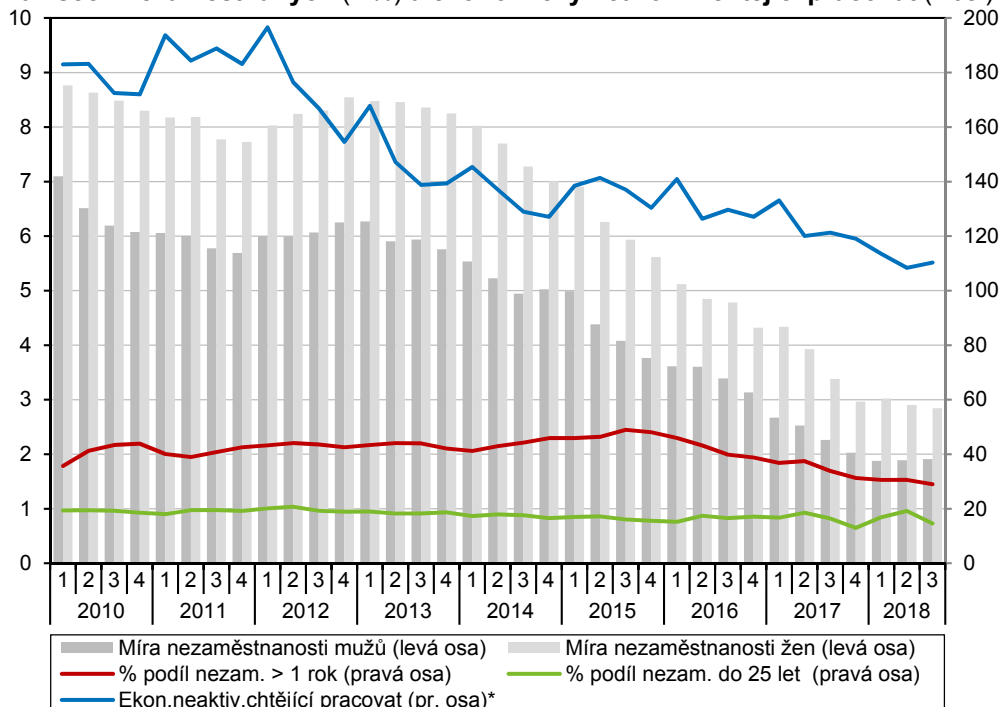
K meziročnímu růstu počtu pracovníků přispěli jen zaměstnanci. Z pohledu odvětví byl klíčový příspěvek sektoru služeb.

Zaměstnanost se meziročně nadále zvyšovala, tempo jejího růstu ale sláblo (v 1. pololetí +1,8 %, ve 3. čtvrtletí jen +1,2 %, což bylo nejméně od konce roku 2014). Na rozdíl od loňského roku byl letošní růst zaměstnanosti v ekonomice tažen téměř výhradně lidmi v zaměstnaneckém postavení. Počet sebezaměstnaných fakticky stagnoval, když růst v průmyslu, obchodu a v oblasti nemovitostí byl kompenzován úbytky v ostatních odvětvích. K růstu celkové zaměstnanosti přispěly skoro ze tří čtvrtin služby, kde se dařilo informačním a komunikačním činnostem (+4,5 %) i odvětvím s dominancí veřejného sektoru (+2,5 %). Ve výrazně oživajícím stavebnictví zaměstnanost nadále nerostla, v kategorii zaměstnanců se zde ale vleklá redukce zaměstnanosti již zastavila (ve 3. čtvrtletí činil meziroční růst 0,2 %, mezičtvrtletní dokonce 0,8 %).

Míra zaměstnanosti rostla nadále svižněji u žen.

Míra zaměstnanosti lidí ve věku 15 až 64 let ve 3. čtvrtletí vystoupala na 75,0 %. Meziročně posílila o 0,9 p. b. Podobně jako v předešlých čtvrtletích se dynamičtěji zvyšovala u žen, což zčásti souviselo s rychlejším zvyšováním důchodového věku. Míra zaměstnanosti v Česku byla ve srovnání s EU o 6 p. b. vyšší.

Graf č. 16 Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen, podíl vybr. skupin osob na všech nezaměstnaných (v %) a ekonomicky neaktivní chtějící pracovat (v tis.)*

Poznámka: všechny údaje týkající se nezaměstnanosti jsou sezónně očištěny.

*Jde o osoby, které nepracují, aktivně práci nehledají (a nesplňují tak podmínky ILO pro nezaměstnané), ale přitom uvádějí, že by chtěly pracovat. Zdroj: ČSÚ (VŠPS – výběrové šetření pracovních sil)

Pokles obecné míry nezaměstnanosti se v průběhu roku 2018 prakticky zastavil.

Trend poklesu obecné míry nezaměstnanosti, který ve výrazně nezměněném tempu trval celé čtyři roky, se s příchodem roku 2018 prakticky zastavil. Sezónně očištěná míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 až 64 let dosahovala v září u mužů 1,9 %, u žen 2,6 % (na sklonku roku 2017 činily obdobné podíly 2,0 %, resp. 2,9 %). Že další pokles nezaměstnanosti naráží na své limity, dokresluje i údaje o počtu registrovaných uchazečů o práci v evidenci úřadů práce (ÚP)⁴. K meziroční redukci počtu nezaměstnaných (dle VŠPS) i ve 3. čtvrtletí z třetiny přispěli lidé, kteří byli bez práce déle

⁴ Zatímco na konci dubna 2018 činil dle sezónně neočištěných údajů podíl registrovaných uchazečů o práci na obyvatelstvu ve věku 15 až 64 let 3,2 %, na konci září 3,0 %. Ve stejném období roku 2017 ale tento podíl klesl ze 4,4 % na 3,8 %. Počet uchazečů v evidenci ÚP není zcela srovnatelný s četností nezaměstnaných dle výsledků výběrového šetření pracovních sil. Uchazeči v evidenci ÚP mohou zahrnovat i osoby pracující (legálně – vykovávající tzv. nekolidující zaměstnání malého rozsahu, popř. i osoby pohybující se v zóně šedé ekonomiky) či osoby, které nemohou do zaměstnání okamžitě nastoupit (např. účastníci rekvalifikačních kurzů, osoby na mateřské či rodičovské dovolené, osoby dočasné práce neschopné).

než rok. Podíl těchto osob na celkovém počtu nezaměstnaných se snížil na 28,5 %⁵, tedy na úroveň nižší než ve třech čtvrtinách zemí EU.

Počet pracovních míst v nabídce ÚP meziměsíčně rostl již téměř dva roky. Nová místa se stále častěji koncentrovala do méně kvalifikovaných manuálních činností.

Poptávka po pracovních zůstává v tuzemské ekonomice nadále silná. Počet volných pracovních pozic v nabídce ÚP rostl (navzdory sezónním vlivům) nepřetržitě již 22 měsíců v řadě. Na konci září 2018 vyšplhal na rekordních 316 tis. míst. Údaje z posledních měsíců ale naznačovaly, že tempo přírůstku volných míst oslabuje. Přírůstek volných míst byl z pohledu kvalifikačních nároků i regionů značně nerovnoměrný. Na meziročním přírůstku míst se 85 % podílely pozice s velmi nízkými deklarovanými kvalifikačními nároky (maximálně základní vzdělání), z pohledu odvětví přibyla nejvíce místa v průmyslu (20,5 tis.), ve stavebnictví (10,0 tis.) a v odvětví administrativních a podpůrných činností, které zahrnuje i agenturní pracovníky (8,3 tis.). Naproti tomu nabídka míst pro osoby s maturitním či vyšším vzděláním vzrostla jen o 5,8 tis. Prohloubila se tak disproporce mezi skladbou nabízených míst a registrovanými uchazeči o práci.

Převís volných míst nad uchazeči hlásily na konci září již tři pětiny okresů.

Na konci září připadalo na jedno volné místo 0,7 uchazeče, počet volných míst začal přitom převyšovat četnost uchazečů od letošního dubna. Obdobná situace panovala na konci září ve třech pětinach okresů ČR. Na krajské úrovni byl mírný převís uchazečů registrován pouze na Ústecku (1,8) a Moravskoslezsku (2,2). Obdobné relace z hlediska kvalifikačních tříd dokládají, že problém podniků s nalezením kvalifikované i nekvalifikované manuální pracovní síly se nadále vyostřoval. V kategorii obsluha strojů a zařízení připadalo na volné místo 0,2 uchazeče, u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků 0,8. Nedostatek volných pracovníků se ale projevoval i u některých vysoce kvalifikovaných profesí (v kategorii specialisté připadalo na volné místo 0,8 uchazeče).

Nezaměstnanost dále klesala napříč téměř všemi státy EU. Česko si udrželo primát země s nejnižší úrovní nezaměstnanosti.

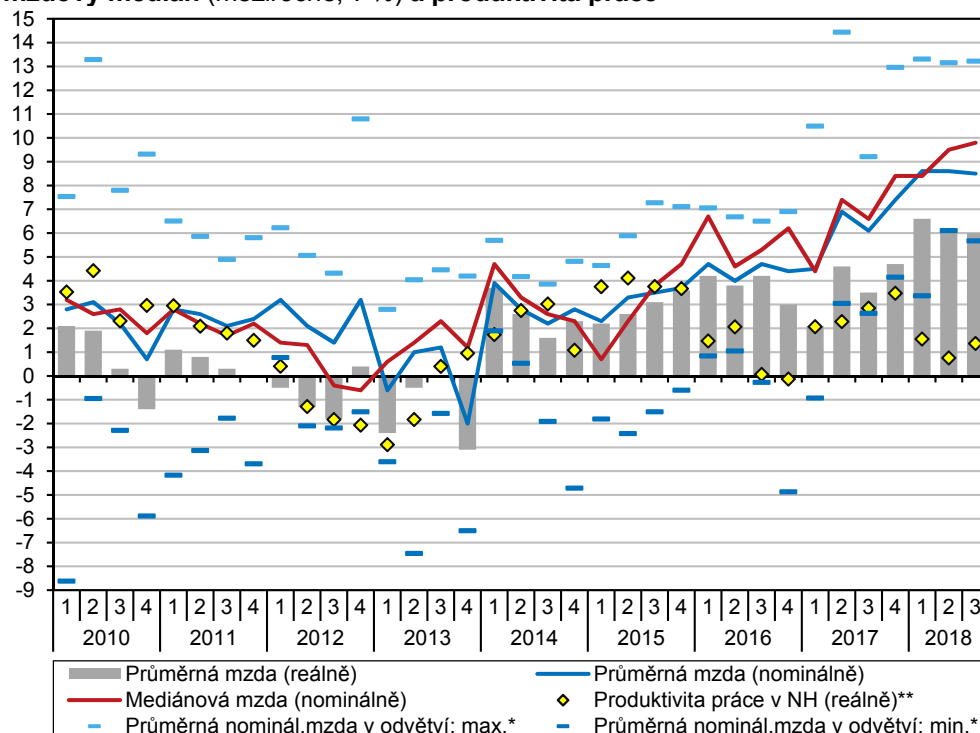
Obecná míra nezaměstnanosti klesala stabilním tempem i v EU. Na konci září 2018 činila (dle sezónně očištěných údajů) 6,7 %, v zemích platících eurem pak 8,1 %. Meziročně se v obou těchto uskupeních snížila o 0,8 p. b. Česko si i nadále drželo pozici státu s nejnižší nezaměstnaností, následované Německem (3,4 %). Nízkou nezaměstnanost (pod 4 %) vykazovaly i Polsko, Maďarsko, Nizozemsko a Malta. Míra nezaměstnanosti se meziročně snížila ve všech státech Unie (kromě Estonska). V některých státech (Francie, země jižního křídla eurozóny) byl však pokles navzdory vysoké loňské základně stále relativně pomalý. I proto se držela nezaměstnanost v eurozóně o téměř 1 p. b. nad úroveň lokálního minima (z vrcholu konjunktury minulé dekády), zatímco v celé EU tuto úroveň již ve 2. letošním čtvrtletí překonala.

Mzdový růst se v průběhu roku 2018 stabilizoval na vysoké úrovni.

V 1. až 3. čtvrtletí 2018 vzrostla dle podnikových statistik průměrná hrubá nominální mzda v národním hospodářství o 8,6 %, a mírně tak překonala tempa z konjunkturálních let 2007 a 2008. V průběhu letošního roku již růstové tempo mezd stagnovalo. Vysoký mzdový růst byl výsledkem především přetrvávající silné poptávky po pracovních, která při praktickém vyčerpání volných pracovních sil v tuzemsku nemohla být adekvátně uspokojena. Důležitou roli hrála také hospodářská politika státu, jež se projevovala jak významným posilováním rozpočtových prostředků na mzdy zaměstnanců ve veřejném sektoru, tak i pravidelným navyšování minimální mzdy (s dopadem i na výši zaručené mzdy) tlumícím růst mzdové diferenciace. Silný tržní tlak na růst mezd doprovázený letošním zpomalením výkonu ekonomiky vyústil ve snížení míry zisku v podnikové sféře. Mzdová dynamika výrazně převyšovala vývoj produktivity práce. Zatímco v předchozích třech letech byl typickým rysem vývoje silný růst průměrných výdělků v odvětvích s velmi nízkou mzdovou úrovní, letos se jako významnější ukázala silná mzdová dynamika mezd v odvětvích s dominancí veřejných institucí.

⁵ Nižšího podílu bylo v historii samostatné ČR dosaženo jen v letech recese 1997 a 2009, kdy řady nezaměstnaných výrazně posílili čerstvě propuštění pracovníci.

Graf č. 17 Průměrná hrubá měsíční mzda, rozpětí jejího tempa mezi odvětvími*, mzdový medián (meziročně, v %) a produktivita práce**

*Odvětví s relativně nejvyšším, resp. nejnižším meziročním tempem průměrné mzdy. Na přelomu let 2012 a 2013, resp. 2013 a 2014 nebyla vzhledem k nestandardnímu průběhu zahrnuta odvětví energetiky a peněžnictví a pojišťovnictví.
**Podíl sezonně neočištěného HDP a zaměstnanosti (v pojetí národních účtů). Zdroj: ČSÚ

Mzdový růst akceleroval ve všech odvětvích s dominancí veřejných institucí. Dařilo se i činnostem v oblasti nemovitostí.

Ve finančním sektoru dále přetrvával relativně slabší mzdový růst.

Objem vyplacených mezd v těžbě a dobývání poprvé po pěti letech vzrostl.

Mzdová diferenciace se dále snižovala. Kupní síla mezd vzrostla o rekordních 6,3 %.

Za tři letošní čtvrtletí se průměrné výdělky relativně nejvíce meziročně navyšovaly ve vzdělávání (+12,7 %, o rok dříve o 4,9 %). Přesto výše mezd v tomto odvětví i ve 3. čtvrtletí za úrovní národního hospodářství stále mírně zaostávala. Jen nepatrně slabším tempem si letos polepšili i zaměstnanci v kulturních, zábavních a rekreačních činnostech, o bezmála osminu rostly průměrné výdělky v odvětví veřejné správy, obrany a sociálního zabezpečení, resp. ve zdravotní a sociální péči. Z ostatních služeb vykázaly letos při svižném růstu zaměstnanosti nejvyšší tempo mzdy v činnostech v oblasti nemovitostí (+8,9 %), jejich výše však stále za úrovní celé ekonomiky o téměř osminu zaostávala. To dále platilo hlavně pro výdělky v ubytování, stravování a pohostinství (dosahovaly jen třetiny toho, co v odvětvích s nejvyšší mzdovou úrovní). Růst výdělků zde stále významně stimulovala rostoucí výše minimální mzdy, i tak činil za tři čtvrtletí „jen“ 7,5 % a poprvé po třech letech byl slabší než v celé ekonomice. Nejvyšší úroveň průměrných hrubých měsíčních výdělků si udrželi zaměstnanci v informačních a komunikačních činnostech, jakož i v peněžnictví a pojišťovnictví (za tři čtvrtletí shodně mírně přes 55 tis. korun). Ve finančním sektoru ale při slabém navyšování zaměstnanosti zůstalo tempo růstu výdělků již čtvrtým rokem v řadě pod úrovní celé ekonomiky. Ve zpracovatelském průmyslu růst průměrných mezd letos zrychlil jen mírně (na 7,6 %, o rok dříve 6,6 %), poprvé za posledních sedm let zde navíc objem vyplacených mezd zaostal za tempem v celé ekonomice. Ten naopak v nejmenší odvětvové sekci – těžbě a dobývání – poprvé po pěti letech vzrostl (výhradně zásluhou vysokého tempa průměrných mezd 8,6 %, neboť zaměstnanců meziročně o 4,2 % ubylo).

Mzdová diferenciace mezi odvětvími či regiony se dále mírně snižovala. Mediánová mzda se ve 3. čtvrtletí meziročně zvýšila o 9,8 %, u žen dokonce o 11,5 % (i v souvislosti se svižným růstem výdělků ve vzdělávání). Předstih růstu mediánové mzdy nad tempem průměrné mzdy přetrvává s drobnými výkyvy již tři roky. Pozitivní také bylo, že tempo růstu kupní síly mezd se oproti loňsku téměř zdvojnásobilo. Navzdory mírně sílící inflaci činilo v 1. až 3. čtvrtletí 6,3 % (nejvíce ve srovnatelné časové řadě od roku 2000).

